

1954 En kunstner i forbudt utøvelse

Han satt med en blandet følelse, som om han ikke helt skjønte om det han hadde gjort var helt i orden eller ikke. Han likte seg aller best når han fikk sitte i fred ved bordet, i lag med de seks flotte pennene sine, og mest trylle frem etterligninger. Men nå var han i villrede. Folk fra Uttrøndelag politikammer hadde sammen med en lensmannsbetjent fra Selbu dukket opp på gården og snakket til ham. Husbonden hadde ført ordet og flere blandet seg inn i samtalen som utspant seg. Han forstod at det dreiet seg om det munnsillet han ville kjøpe seg, og at det hadde noe med betalingen å gjøre. Lensmannsbetjenten hadde snakket om falske penger, men det ble bare forvirrende. Det ble vanskelig, og han trakk seg derfor tilbake til rommet sitt som han pleide når det kom besøk på gården. Slik møter vi i 1954 Leif Leonard Svingen fra Hømmelvik, dreng på en gård i Selbu. Han var nok det vi i dag kaller autist. Og det var ikke hver dag han var utenfor Selbu, for å si det forsiktig, så hans sosiale nettverk var minimalt og hans veikart var hans egne streker utformet av det mest dyrebare han eide, de seks spesialpennene sine.

Bakgrunnen til at politiet kom inn i Leifs liv, var at han skulle bestille seg en vare fra en forretning i Oslo. I konvolutten hadde han, etter sigende fra notiser i flere aviser, lagt med som betaling en 50-kronersseddel som han hadde tegnet selv. Ingen vet selvsagt om Leif var klar over dette eller ikke. For eieren av forretningen i Oslo var det overraskende at noen betalte med en hel 50-kronersseddel for noe som kun kostet tre-fire kroner. Og da innehaveren skulle foreta vekslingen fattet han mistanke om en forfalsket seddel, og varslet politiet. Adresseavisen skriver i oktober 2014 at det ble ramaskrik og retts sak da Uttrøndelag politikammer oppdaget sedlene som Leif Svingen hadde tegnet. Det som så senere ble «hengende igjen i lufta», var at Leif ble tatt, ilagt dom som tilsa tegneforbud og forvist til Selbu som dreng. Men dette synes merkelig, så jeg ville finne ut av det. Dette har jeg forsøkt å få dokumentert gjennom såkalte

Ole Johan Vold, som tipset meg om denne saken for mange år siden

Seddelutstillingen på Justismuseet på Ila i Trondheim

rettsprotokoller, men grunnet koronaen (pandemien covid 19) har papirene latt vente på seg i flere måneder, og nå like før *deadline* ble det attpåtil streik hos resepsjonistene ved Arkivene, slik at jeg ikke har fått fysisk tilgang til Dora. Jeg valgte likevel å trykke dette nå, vel vitende om at jeg skal følge opp i neste bok med et lite, men relatert kapittel om Leif Svingen. Der vil da en «oppklaring» forhåpentligvis komme. Det er lite trolig det var en «rettssak» i den forstand vi regner det for i dag, men mer en *sosial sak* fremmet gjennom påtalemyndighetene i lag med datidens sosialvesen. En sak som for lengst hadde funnet sin løsning på det planet gjennom at Leif allerede var dreng på relaterte gård da han «ble tatt».

Etter denne innledningen skal vi se litt på historien rundt kunstneren som praktiserte et forbudt område. At hans ettertid har vurdert ham som kunstner vitner Tegnebiennalen 2014 om, hvor hans «produkter» ikke bare ble stilt ut, men utplukket av anerkjente kunstnere. At han beveget seg innenfor et forbudt område var «kunstneren» selv verken klar over eller hadde som hensikt. Han tegnet altså en tid ca. 400 pengesedler. Og det gjorde han så godt at enkelte ble tatt for å være ekte.

Leif Svingen i aksjon

Mannen er altså hommelvikingen Leif Leonard Svingen, f. 31. desember 1908 som sønn av Lornts Olaussen Svingen (1869-1955) og Lovise Magnusdtr Trøbak Lund (1877-1955). Familien kom flyttende til Hommelvik, og slo seg ned ikke langt fra der hvor Malviksenteret ligger i dag, i en sving de kalte for Stav-svingen. Leif Leonard ble født på et annet sted i Hommelvik som sjettemann i en søskenflokk på sju. Paret mistet sin 22-årige datter i 1925. De var på det tidspunktet selvsagt klar over at Leif ikke utviklet seg helt slik som forventet. Han var nå i tenårene og mange så nok på ham som en liten raring, Ja, samtiden betraktet ham sikkert, som det heter i gatas parlament, for dum. Men i dag vet vi bedre. Han ville i dag fått diagnosen autistisk. På flere områder er disse så langt fra «dumme», og har noen evner som på enkelte felt vil karakterisere vedkommende som geni. Forhold rundt det å være autist ble synliggjort av skuespiller Dustin Hoffman i filmen Rain Man i 1988. Tom Cruise var også med. Filmen mottok fire Oscars, blant annet for «Leading role», nettopp til Dustin Hoffman. Jeg vil nevne at i avisomtale jeg sitter på ble Leif omtalt som sinnssyk.

26. mai 2020: søskenbarna Gunnar Sesseng og Gunveig Valstad

Det skal ikke skjules at Leif hadde et vanskelig sinn under første halvparten av sitt liv, og datidens kunnskaper var sikkert omstridt. Utveiene var få, og Leif og likesinnede havnet fort i en bortgjemt institusjon, det være seg Østmarka, Reitgjerdet eller Rotvoll. Etter krigen kom han til Mogården vestre i Selbu (127/1: Framistoggo). Dette var ikke uvanlig på den tiden. Enkelte «pasienter» ble satt bort på gårder som dreng. Gunnar Sesseng forteller meg at Leif var litt stridig den første tiden, men John Johnsen Mogård taklet ham mesterlig, ga Leif oppgaver og tillit - og etter hvert utviklet Leif seg til en snill og arbeidsom gårdskar. Gunveig Valstad på Kvislabakken i Stjørdal, datter til John Johnsen Mogård, vokste selv opp på «Mogarn» og erindrer Leif med godord og varme. Det var nok godt for Leif å få komme til «Mogarn», hvor han hadde sitt eget rom, og var naturlig nok ikke å regne for den mest sosiale, men som best likte å trekke seg tilbake til sitt rom og sine penner og utstyr, hvor han tryllet frem de mest fantastiske resultater i form av tegninger. *«I sitt gårdsarbeid var Leif pliktoppfyllende og deltok i alt slags arbeid med iver og flid»*, forteller Gunveig. Med stor

sannsynlighet reddet John Johnsen Mogård ikke bare Leif i den konkrete saken, men også hans liv i overført betydning. John Johnsen Mogård og hans familie gjorde den jobben som datidens sosialvesen ikke klarte. «Mogarn», og andre gårder som tok imot slike kasus som Leif representerte, løfte de ut av en evig og deprimerende institusjonell tilværelse. Folket på «Mogarn» ga Leif et meningsfullt og verdig liv. Det er et godt ettermæle å ta med seg.

Min gode nabo, Tove Hellberg, født Svingen, er datter av søskenbarn til Leif Svingen. Hun forteller om sin oldemor Jørgine (bestemor til Leif) som kom fra Frosta. Familien slo seg som nevnt ned i Stav-svingen. Der gikk hun mest daglig ut på pynten hvor hun hadde fri sikt rett over til Frosta, og sa til seg selv: «*Æ kjem ailler te Frosta mer*». Trolig var det denne tradisjonsfortellingen som inspirerte Einar Svingen, far til frisøren, til å male en tilsvarende situasjon, men det synes som gammel-Olaus har satt seg ned på steinen og venter på kjerringa (se bilde Tove holder i). Det ligger i denne tegningen et tydelig familiært gen. En kan se de samme linjer i Leif sine tegninger. Tove forteller at flere i familien Svingen har absolutt kunstneriske evner, både hva gjelder tegninger, handverk og litterært.

26. mai 2020: Tove Hellberg, f. Svingen – viser tegningen av Stav-svingen

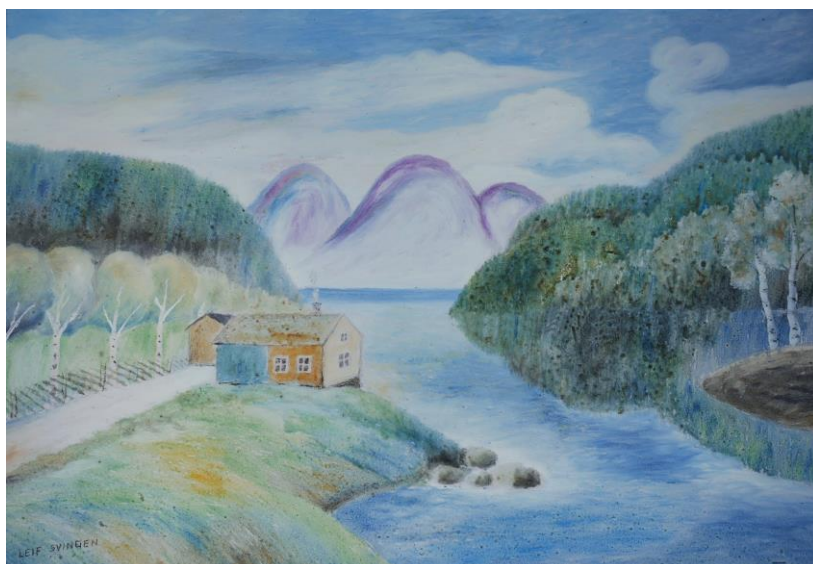
Leif viste tidlig sine skapende evner gjennom en unik hukommelse og fantasi. Han tegnet og malte hele tiden. Alt fra hukommelsen og hodet. Og det ned til den aller minste detaljen. Skal vi være litt kyniske, så gjorde han kun en feil. Han tegnet pengesedler som ikke fantes, f. eks 1 milliard etc. Det avslørte ham på et vis, og viser at han ikke hadde til hensikt å jukse.

Vi har ingen dokumentasjon på at Leif Leonard Svingen noen gang «utnyttet» sitt talent. Trolig var han ikke i stand til å kjøpe noe stort, som ville avsløre ham gjennom større sedler. En kan selvsagt ikke se bort ifra at en femkroning kunne ha sneket seg inn i systemet. Men det skriver jeg nok mest for å dramatisere litt. Leif Svingen hadde trolig aldri en vinningshensikt på noen som helst måte. Som autist har en tross alt sine begrensinger. Han ble avslørt da han skulle kjøpe seg et munnspill. Da gjorde han den «tabben» at han hadde tatt med en 50-kronersseddel. Hadde det kun vært en 5-kronersseddel, så kanskje han ville «gått fri». Mottakeren av pengene ble som tidligere nevnt mistenksom da han skulle veksle. Munnsplillet kostet kr 3, 85 og ble betalt med den grønne 50-kronersseddelen, som den gangen hadde en 2020-verdi på kr 783,10. Altså var en slik seddel mistenkelig stor i 1954. Trolig var det ikke meningen at Leif Leonard skulle betale med seddelen i det hele tatt, og at han ikke var klar over at han dro frem en «50-kronersseddel». Ja, kanskje trodde han det var en blå 5-kronersseddel han sto med, som faktisk kunne ha vært reell (ekte) der den lå i lomma hans.

Leif Svingens sin 50- og 5-kroners seddel

Det ble virkelig bråk da politiet fikk kjennskap til samlingen, til en «verdi av over fem milliarder». Alt ble destruert, unntatt 17 sedler som i dag eies av Justismuseet i Trondheim. Saken havnet i retten, skriver Adresseavisen. Kanskje litt underlig. Rett nok var Leif Leonard da 46 år, men trolig umyndiggjort. Og det fantes nok bevis på at for Leif Leonard Svingen var dette ikke et økonomisk anliggende, fordi flere av sedlene hadde kommentarer og dikt påskrevet. Papiret han brukte var hentet fra midtre laget av kraftfôrsekker. Jeg vet ikke hvilke

uttrykk retten brukte, men tilsvarende kunne på slutten av 40-tallet fort bli omtalt som dum, sinnssyk eller imbesil. Retten erklærte ham i 1954 strafferettslig utilregnelig, ila ham tegneforbud og sendte ham tilbake til «Mogarn» som dreng. Alt dette ifølge Adresseavisen. Men dette er trolig ikke helt rett.

Ett av maleriene til Leif Svingen

Det har ikke vært like lett å få innpass hos familien til Leif, men som noen i familien sa til meg: «*Det ble ikke snakket så mye om Leif*». Tiden var en annen, det var ting man ikke snakket om. Men ingen i familien har noe å skamme seg over. En bør faktisk være litt stolt over denne Leif. At han ble tatt, dømt til tegneforbud og forvist til en gård i Selbu var trolig en overreaksjon fra samfunnet. Men en visste vel ikke bedre for 66 år siden. Leif Leonard Svingen døde i 1994.

Leif Leonard Svingen

Som god nordmann uttaler jeg meg skråsikkert om ting jeg ikke har rede på. For meg ligger derfor et spørsmål og vaker. Istedenfor å dømme, for ikke å si fordømme - kunne en ikke nyttiggjort seg deler av de spesielle evnene til en autist?